

Knjižnica v izobraževanju odraslih

Nada Češnovar

Uvod

Pod besedo knjižnica si večina ljudi predstavlja samo izposoje knjig. Veliko drugih storitev, ki jih v knjižnici še ponujajo, ljudje ne poznajo. Posameznik, ki se vpiše v knjižnico, dobi naziv uporabnik, nekako tako kot dobi tisti, ki gre k zdravniku, naziv pacient. Poznamo aktivne uporabnike, ki so se vsaj enkrat v tekočem letu pojavili v knjižnici, in potencialne uporabnike, za katere upamo, da bodo postali aktivni uporabniki. Sodobna knjižnica je kot lekarna, ki ponuja zdravilo za dušo in srce. Knjiga lahko človeka pomiri, razveseli in ga marsičesa nauči. Eni pišejo knjige, drugi jih berejo, samo knjižničarji so tisti, ki delajo s knjigami še nekaj drugega. Knjižničarji knjige najprej nabavijo, glede na potrebe, ki se kažejo med uporabniki ali glede na njihove želje. Potem pridejo knjige v tehnično in vsebinsko obdelavo, ena in druga obdelava morata biti zelo natančni, da bo uporabnik lahko knjigo našel po raznih vidikih iskanja. Sledi skladiščenje knjig na policah v prostem pristopu, kjer ima uporabnik dostop do knjig, ali v klasičnem skladišču, v katerega uporabnik nima dostopa in lahko dobi knjigo samo preko posrednika, knjižničarja.

Če govorimo v jeziku uporabnikov, so v knjižnici razen knjig tudi še revije, vrsta priročnikov (slovarji, leksikoni, enciklopedije, adresarji, bibliografije itd.) in novi nosilci informacij, kot so zbirke podatkov v računalnikih, ki so linijsko (on-line) dosegljive ali pa so na laserskih ploščah (CD-ROM).

V knjižnicah lahko dobijo uporabniki tudi avdio kasete, video kasete, diskete in se lahko povezujejo z drugimi uporabniki po svetu preko mednarodne mreže INTERNET (International Network). Od vseh možnosti, ki jih knjižnica ponuja, izrabijo aktivni uporabniki le majhen procent tistega, kar imajo na razpolago. Tukaj je še veliko vrzeli v načinu ponudbe knjižničarjev in v potrebah, ki se jih uporabniki še ne zavedajo.

Zadnje postajo od nabave do izposoje predstavlja povratna informacija. Uporabnik, ki si je izposodil knjigo in je bil z njo zadovoljen ali nezadovoljen, bi moral to sporočiti knjižničarju. Šele tako bi lahko knjižničar v novem krogu nabave upošteval njegove želje in potrebe.

Knjižničarji in vseživljenjsko izobraževanje

Hiter razvoj narekuje stalno izobraževanje in izpopolnjevanje vseh zaposlenih na različnih področjih družbene in gospodarske dejavnosti. Tudi knjižničarji niso izjema, njih je že v 70-tih letih zajel prvi val informacijske tehnologije. Tuji, npr. ameriški knjižničarji so se s podobnimi problemi srečali že po letu 1945. Zmotno je mišljenje tistih, ki mislijo, da bodo na delovnem mestu knjižničarja v poznih popoldnevih pletli nogavice in brali ljubzenske romane. Knjižničar, ki želi biti v toku dogajanja, si mora nenehno prizadevati, da si vsak dan pridobi nova znanja iz računalništva, knjižničarstva in drugih mejnih znanosti. Samo dovolj razgledan knjižničar lahko vzbudi pri uporabnikih zaupanje v to, kar dela in ponuja.

Tudi knjižničarji doživljajo na svojih delovnih mestih velikokrat stresne situacije. Lahko pridejo v spor z uporabniki ali s svojimi sodelavci. Zato je določeni del izobraževanja treba posvetiti

tudi medsebojnemu odnosom in pravilnemu komuniciranju z ljudmi. Med knjižničarji velikokrat opažamo, da se raje posvečajo knjigam kot uporabnikom. Tega jim ne gre zameriti. Vzgoja knjižničarjev je bila usmerjena predvsem v to, da morajo biti pazljivi pri obdelavi knjig, da se na policah ne izgubijo in jih potem nihče ne bo bral. Premalo pa so se ukvarjali z odnosom knjižničar-uporabnik.

Knjižničar da uporabniku informacijo, mu izposodi gradivo, če je potrebno, mu ga preskrbi tudi iz tujine, vendar ga skoraj nikoli ne vpraša, če je bil z gradivom in informacijo zadovoljen. Če se uporabnik spet vrne k njemu, razume to kot pohvalo.

Knjižničarja še nismo uspeli vzgojiti v smeri, da bi sprejemal dobronamerno kritiko kot ustvarjalno pobudo. Večina knjižničarjev ima srednjo, višjo ali visoko izobrazbo. Na Filozofski fakulteti v Ljubljani poteka že več let študij bibliotekarstva, ki ga končajo visoko izobraženi bibliotekarji. Vsi, ki so zaposleni v knjižnicah s srednješolsko izobrazbo, lahko opravijo strokovni izpit za knjižničarja: tisti z višjo izobrazbo za višjega knjižničarja in tisti z visoko izobrazbo za bibliotekarja. Tako dobimo tri stopnje knjižničarsko izobraženih kadrov v knjižnicah.

Večina delavcev v knjižnicah po opravljenem strokovnem izpitu ničesar več ne naredi za svojo izobrazbo. Danes, ko s hitrimi koraki vstopamo v svet računalništva, se mora večina knjižničarjev seznaniti z osnovnimi ukazi pri iskanju različnih informacij.

Doživljenjsko izobraževanje postaja potreba. Knjižničarji, ki obvladajo več znanj, so bolj iskani. Eno od pomembnih znanj je tudi znanje tujih jezikov. Tako se lahko povezujejo s tujimi knjižničarji in izmenjujejo izkušnje.

Vloga posameznih vrst knjižnic pri izobraževanju uporabnikov knjižnice

V knjižničarstvu ločimo glede namembnosti štiri vrste knjižnic: splošne knjižnice (public libraries), šolske (school libraries), visokošolske (academic libraries) in specialne (special libraries). Uporabnik se najprej seznanja s splošno knjižnico, kamor hodi še kot majhen šolarček po zabavno čtivo. V šolsko knjižnico hodi ta isti šolar po šolsko čtivo, včasih si seveda, če mu čas dopušča, privoščiti tudi kaj zabavnega branja. »Knjižni molji«, kot pravimo ljubiteljem branja, so stalni obiskovalci tako splošne kot šolske knjižnice. Obstajajo pa tudi takšni, ki ne hodijo ne v eno in ne v drugo knjižnico. Ko pa so začeli v knjižnicah izposojati avdio kasete, video kasete in CD-ROM-e, so se tudi ti drugi uporabniki kar naenkrat znašli v knjižnici. Visokošolske knjižnice obiskuje samo določen krog uporabnikov, to so študentje, univerzitetni profesorji in raziskovalci. Redko zaide v visokošolsko knjižnico tudi srednješolec.

Specialne knjižnice, ki so v tovarnah, državnih ustanovah, inštitutih in muzejih, imajo običajno svoj zaprti krog uporabnikov. Čeprav so dostopne tudi drugim uporabnikom, jih večina ne uporablja, ker jih ne pozna.

Kot smo povedali na začetku, si večina uporabnikov vsako od teh knjižnic predstavlja kot izposojevališče knjig, kaj več upo-

rabniki že ne pričakujejo od knjižnic, ker knjižnice premalo poznajo. Katalogi, ki so že v računalniški obliki, omogočajo uporabnikom, da lahko že od doma pogledajo v katalog (OPAC – On line Public Cataloge), kaj imajo v posamezni knjižnici in ali je knjiga dostopna ali izposojena. Uporabniki lahko pogledajo samo v kataloge tistih knjižnic, ki so aktivno priključene na OPAC. Aktivna priključitev knjižnice na katalog OPAC pomeni, da je knjižnica tudi vnašalec podatkov o svojih fondih.

Knjižnice so že s tem, da so postale aktivne članice OPAC, dale določen prispevek k izobraževanju odraslih.

Posamezni podatki, ki jih dobimo iz posameznih vrst knjižnic, imajo pri izobraževanju odraslih drugačno vlogo. Odrasli, pri tem mislimo starejše od 18 let, imajo običajno največ stika s splošnimi knjižnicami. Zato se tako v svetu kot tudi pri nas tovrstne knjižnice največkrat omenjajo v zvezi z izobraževanjem odraslih. Uporabnik lahko v teh knjižnicah dobi razvedrilno in deloma tudi učno gradivo.

Uporabniki knjižnic in njihove izobraževalne potrebe in navade

Knjižnica je okno v svet informacij. V knjižnici najdemo tiste, ki iščejo te informacije, in tiste, ki te informacije ponujajo, oboji pa potrebujejo že »danes« hitro izobraževanje, da bodo lahko preživeli »jutrišnji dan«. Knjižnice so viri znanja in tega se uporabniki in knjižničarji premalo zavedajo.

Učenje je življenjski proces, ki se nikoli ne neha. Odrasli se učijo zato, da bi lahko spremenili svet. Študije v svetu pa kažejo, da se veliko odraslih zapusti pri izobraževanju. Veliko ljudi ima slabe izkušnje iz šole, zato težko sprejmejo izobraževanje kot svojevrstno rekreacijo. Kaj je lepšega, kot zatopiti se v zanimivo knjigo, ki je lahko roman, potopis ali tudi učbenik ali priročnik. Branje, in to branje iz užitka, ima lahko velik vpliv na razvoj osebnosti. Danes, ko večina ljudi doživlja strese v svojem okolju, lahko prihod v knjižnico človeka pomiri in ga navda z novimi spodbudnimi mislimi. Tukaj mislimo predvsem na splošne knjižnice (public libraries), ki jih pozna največ ljudi. V današnjem času pa imajo ljudje možnost, da si gredo poiskat literaturo tudi v kakšno visokošolsko ali specialno knjižnico.

Poglejmo dva primera, kdaj bi se lahko pojavil uporabnik v visokošolski ali v specialni knjižnici. Četudi nikoli ni študiral na fakulteti, so mu vrata v visokošolsko knjižnico načelno odprta. Vedno bolj se odpira trg v Srednjo in Vzhodno Evropo, ljudje potrebujejo nova znanja, da se lahko vključijo v ta krog trgovanja. Če se nekdo želi seznaniti npr. s češčino, ki jo je mogoče samo slišal po televiziji, bi se pa želel sporazumevati v tem jeziku, ima možnost, da obiše ustrezno knjižnico Oddelka za slovanske jezike in književnosti na Filozofski fakulteti v Ljubljani.

Prav tako lahko nekdo, ki bi želel kaj več izvedeti o naših običajih, šegah in navadah, obiše specialno knjižnico Slovenskega etnografskega muzeja, kjer bo dobil vse informacije, ki si jih mogoče že dolgo želi in jih ni mogel nikjer dobiti.

Vse vrste knjižnic vedno bolj na široko odpirajo vrata svojim potencialnim uporabnikom. Problem je ta, da knjižničarji še ne vedo natančno, kdo bi lahko bili njihovi potencialni uporabniki. Tudi knjižničarjem se odpira trg novih uporabnikov.

Reka, ki teče med knjižničarji in uporabniki, je še vedno preširoka in treba bo veliko volje, da se bodo zgradili ustrezní mostovi razumevanja. Počasi se stvari sicer izboljšujejo, vendar gledajo na knjižnice tudi knjižničarji različno. Marsikateri knjižničar v knjižnici ne vidi njene vloge pri izobraževanju odraslih;

kako jo naj potem vidijo uporabniki! Knjižnice omogočajo uporabnikom samoizobraževanje, se pravi popolno svobodo pri učenju. Predvsem si ljudje v življenju premalo upajo, marsikdo si mogoče niti ne upa prestopiti praga knjižnice. Obvezno branje je imelo mogoče v mnogih primerih negativni učinek in je koga celo odvrnilo od branja. Z obveznim branjem, kjer moraš prebrati določeno količino knjig, ki te pa vsebinsko mogoče odbijajo, se izvaja določeno »nasilje« nad prihodnjimi uporabniki knjižnic.

Sklep

Ljudje so različni in k vsakemu uporabniku bi bilo treba pristopiti posebej in se mu osebno posvetiti. Uporabnike bi bilo treba v knjižnicah usmerjati in jih učiti za življenje. Uporabnika se prevelikokrat jemlje kot objekt, o katerem knjižničar ne ve ničesar. Odrasli imajo pri izobraževanju svoje lastne motive. Knjižničar bi moral te motive poznati, če bi odraslim želel pomagati. Nobena država ni tako bogata, da ne bi potrebovala dodatnega izobraževanja svojega prebivalstva. Knjižnice vseh vrst lahko pri izobraževanju odraslih veliko naredijo. Mogoče bi lahko knjižnice začele z akcijo najbolj prijazen knjižničar v Sloveniji ali najbolj zavzeti bralec. To bi pomagalo samim knjižničarjem, da se bolje spoznajo, in uporabnikom, da javno povedo, kaj o knjižničarjih mislijo. V zadovoljstvo obojih bi se vzpostavili prvi koraki za še boljše sodelovanje med knjižničarji in uporabniki.

---

mag. Nada Češnovar

vodja Matične službe v Centralni tehniški knjižnici in svetovalka za specialne knjižnice

---

Literatura

WEINGAND, Darlene: The Public Library and the Adult Learner, IFLA General Conference and council meeting Barcelona, 1993, 16 p.

ROGERS, Carl: Freedom to learn: for the 80s, Merrill Publishing Company, New York, 1983, p. 312.

ZAKON O KNJIŽNIČARSTVU, Uradni list SRS, 1982.